

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ДИПЛОМАТИЧНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ В ІСТОРИЧНОМУ СПАДКУ ФРАНЧЕСКО ГВІЧЧАРДІНІ (1483–1540): ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ ДОБИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

INTERNATIONAL RELATIONS AND DIPLOMATIC EUROPEAN HUMANITARIAN PRACTICES IN FRANCESCO GUICCIARDINI (1483–1540): EXTERNAL POLITICAL AND INSTITUTIONALIZATION DISCOURSE OF PERIOD OF EARLY NEW TIME

Ціватий В.Г.,

*кандидат історичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України*

У статті проаналізовано основні напрями політичної, дипломатичної та літературної діяльності видатного сучасника доби Відродження – італійця Франческо Гвіччардіні, оскільки його практичний досвід і літературно-поетична спадщина не втратили своєї актуальності й до сьогодні, а його ім'я і творчість міцно пов'язують Італію та Україну через віки й тисячоліття європейської історії.

У статті аналізується зовнішня політика та дипломатія європейських держав доби раннього Модерного часу. Особливу увагу приділено концептам «Європа», «зовнішня політика», «війна» і «мир» у контексті інституціонального розвитку дипломатичних служб і моделей дипломатії провідних держав Європи. Визначено напрями розвитку теорії та практики дипломатії й формування суспільно-політичної думки початку доби раннього Модерного часу в контексті концептуалізації Європи.

Ключові слова: дипломатія, зовнішня політика, історія дипломатії, інституціоналізація, доба Відродження, Франческо Гвіччардіні, Італія, Україна.

В статье проанализированы основные направления политической, дипломатической и литературной деятельности выдающегося современника эпохи Возрождения – итальянца Франческо Гвиччардини, поскольку его практический опыт и литературно-поэтическое наследие не потеряли свою актуальность и до сегодня, а его имя и творчество крепко связывают Италию и Украину через века и тысячелетия европейской истории.

В статье анализируется внешняя политика и дипломатия европейских государств раннего Нового времени. Особое внимание уделено концептам «Европа», «внешняя политика», «война» и «мир» в контексте институционального развития дипломатических служб и моделей дипломатии ведущих государств Европы. Определены направления развития теории и практики дипломатии и формирования общественно-политической мысли истоков раннего Нового времени в контексте концептуализации Европы.

Ключевые слова: дипломатия, внешняя политика, история дипломатии, институционализация, эпоха Возрождения, Франческо Гвиччардини, Италия, Украина.

The basic directions of political, diplomatic and literary working of the famous contemporary of the Renaissance – Francesco Guicciardini (1483–1540), because his practical experience and literary and poetic heritage had not lost their relevance to this day, and his name and work closely to bind Italy and Ukraine through the centuries and millennia of European history is analyzed at the article.

At the turn of the Middle Ages and early modern times there is an objective process driven by the launch of the institutional design of foreign policy and diplomatic services of the leading countries in Europe. Accordingly, there is the relationship between the original concepts and priorities: “Europe”, “identity”, “humanity”, “foreign policy” and “diplomacy”, “war” and “peace” and so on. To that issues related to contemporary and evaluation for various state-legal forms and types of government, institutional political processes, characteristics of reality and ideals create tasks and in covering practice power models diplomacy, diplomacy institutions, humanistic traditions of diplomatic tools and more.

Key words: diplomacy, foreign policy, history of diplomacy, institutionalization, Renaissance, Francesco Guicciardini, Italy, Ukraine.

Постановка проблеми. Серед зовнішньополітичних постулатів доби Середньовіччя та раннього Модерного часу вже стало традицією вважати Італію з її містами-державами фаворитом втілення й просування політико-дипломатичних ідей і традицій європейської дипломатичної практики, яка актуальною залишається й сьогодні. Тому цілком можна погодитися з твердженням, що Італія є прабатьківщиною сучасної дипломатії, а тому кожній освіченій пересічній і непересічній особистостям не завадить долучитися до історії дипломатії та знати причинно-наслідкові зв'язки в європейській інституціональній моделі дипломатії.

Міжнародні відносини, зовнішня політика й дипломатія провідних держав Європи доби Середньовіччя та раннього Модерного часу традиційно уособлювалися в образі та діях їхніх правителів (владарів-державців) або відомих політиків, дипломатів, істориків, митців і поетів, оскільки підходи, принципи, переконання, рішення та практичні дипломатичні дії багато в чому визначали й загальний поступ дипломатії зазначеного періоду, і визначили її подальший розвиток під впливом європейських політико-дипломатичних та інституціональних процесів.

Для доби Середньовіччя та раннього Модерного часу був характерний об'єктивно обумовлений процес інституціонального оформлення зовнішньої політики й дипломатичних служб провідних держав Європи.

Відповідно й постає споконвічне питання співвідношення та пріоритетності концептів «зовнішня політика» та «дипломатія». З цією проблематикою пов'язані й оцінки сучасників щодо різноманітних державно-правових форм і типів правління, інституційних політичних процесів, характеристик реальності й створення ідеалів під час висвітлення завдань і практичної діяльності влади, концептів «зовнішня політика» та «дипломатія», моделей дипломатії, інститутів дипломатії, дипломатичного інструментарію тощо.

Для вивчення цих історичних процесів, явищ і подій автор пропонує до раніше існуючих досліджень підійти з нових методологічних засад, а саме – використати теорію інституцій та інституціональних змін у політичних, правових, суспільних системах і дипломатичних системах. Такий методологічний підхід дає можливість показати, як інституції розвиваються у відповідь на конкретні виклики, стимули, стратегії та варіанти вибору і, відповідно, як вони впливають на функціонування політико-дипломатичних систем і систем міжнародних відносин упродовж тривалого історичного періоду.

Поняття «інституціоналізація» активно використовують політологи, правознавці, філософи, соціологи, економісти для виявлення суперечливих проблем суспільного розвитку з найдавніших часів до сьогодення. Історики, зважаючи на його специфіку та концептуально-теоретичну складність, не поспішають залучати до методологічного арсеналу історичного пізнання.

Історичний аспект дослідження інституціоналізації зовнішньої політики й дипломатії передбачає виявлення способів досягнення тих чи інших суспільних результатів, відтворює процес самої трансформації, а не зосереджує увагу дослідника лише на простій фактологічній констатації. Така постановка проблеми має показати, як відбувалося виникнення, формування інституціональних основ і розвиток дипломатичних служб європейських держав.

Постановка проблеми інституціоналізації зовнішньої політики є новою для історичного дослідження, відтак вимагає застосування системного аналізу та відповідної термінології, яка необхідна для виконання наукових завдань. Інституціоналізація – це перетворення будь-якого політичного явища (зокрема, зовнішньої політики й дипломатії) на організовану системоустановчу інституцію.

Вона є формалізованим, упорядкованим процесом із певною структурою відносин, ієрархією чи підпорядкованістю

різних рівней влади та іншими ознаками організації (правила поведінки, звичаї, закони, норми, дипломатичні методи, церемоніал, дипломатичний протокол, інститути дипломатії, дипломатичний інструментарій тощо).

Зважаючи на постановку проблеми, маємо вивчати не лише схему хронологічних подій зовнішньополітичної діяльності держав та їхній дипломатичний інструментарій, спираючись на джерельну базу, показати перетворення зовнішньої політики й дипломатії як політичного явища на організовану системоустановчу інституцію, проаналізувати внутрішні та зовнішні функції держави, виявити критерії ефективності зовнішньої політики й дипломатії з погляду формування європейської системи держав чи визначення пріоритетів зовнішньої політики держав Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській історіографії проблеми міжнародних відносин, зовнішньої політики й дипломатії доби Середньовіччя та раннього Нового часу в контексті їхньої актуалізації та комплексного розуміння досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як Б.М. Гончар, О.Б. Дьомін, В.О. Дятлов, В.А. Смолій, Я.Д. Ісаєвич, Н.Г. Подаль, М.В. Кірсенко, А.І. Кудряченко, М.С. Бур'ян, С.С. Троян, О.П. Машевський, С.Б. Сорочан, О.М. Масан, С.В. Пронь, О.І. Сич, С.І. Лиман, Т.В. Чухліб, В.А. Рубель, П.М. Котляров, Ю.О. Голубкін, Л.О. Нестеренко, І.В. Немченко, Б.М. Боднарюк та інші. Суттєву увагу проблемам міжнародних відносин, зовнішньої політики й дипломатії раннього Нового (Модерного) та Нового часу у своїх наукових розробках приділяють представники французької, іспанської, німецької, італійської, російської, англо-американської та латиноамериканської історіографічних шкіл.

Спеціальні фундаментальні дослідження із зазначеної тематики практично відсутні. Загалом, аналіз науково-теоретичних розробок стосовно генезису та роз-

витку системи європейських держав, проблем її доктринального забезпечення свідчить про усталену в історіографії традицію фактологічного відтворення процесів, спираючись на принцип історизму, що значною мірою свідчить про неможливість за таких умов уникнути схематизації відтворення історичних подій.

Водночас необхідно виявити організаційні та кількісні, якісно нові зміни в зовнішній політиці й дипломатії європейських держав досліджуваного періоду, тобто вказати на всі суттєві події та факти – не означає збагнути сутнісні ознаки самої системи держав. Для її вивчення необхідно використовувати нові методики пізнання, однією з яких є теорія інституцій та інституціональних змін, а також модернізаційних процесів.

Така постановка проблеми має показати, як відбувалося виникнення, формування інституціональних основ і розвиток дипломатичних і консульських служб провідних європейських держав.

Об'єкт дослідження – специфіка й значення зовнішньої політики та дипломатії як складової духовно орієнтованої соціальної та інтелектуальної організації європейського суспільства доби Середньовіччя. Предмет дослідження – політико-дипломатична та літературна діяльність італійця Франческо Гвіччардіні як типового представника європейської історико-політичної думки й зокрема італійської дипломатії доби Середньовіччя та раннього Нового часу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є спроба проаналізувати політико-дипломатичні процеси та початок формування відповідних політико-дипломатичних систем у Європі, зокрема історичних передумов та інституційних етапів формування італійської школи дипломатії загалом та особистих здобутків відомого італійського дипломата, політика й історика – Франческо Гвіччардіні (1483–1540).

Виклад основного матеріалу. Пріоритетній ролі дипломатії Італії (італійським землям) у міждержавних відноси-

нах сприяли й ті обставини, що в Італії розташована резиденція папи – центр католицизму, з незліченними міжнародними зв'язками й стосунками, а також у цей час формувалася (інституціоналізувалася) перша європейська система міжнародних відносин, а провідними державами-акторами виступали Франція, Італія та Іспанія. У цей час у Європі вирували перша всеєвропейська війна з узагальнюючою назвою – Італійські війни (1494–1559 роки).

Італійські міста-держави Венеція, Генуя, Піза, Флоренція й Мілан забезпечували захист інтересів своїх громадян за кордоном шляхом організації консульської служби. Венеція, Флоренція та Генуя стали середньовічними державами європейського значення. Генуя та Флоренція були консульськими комунами, а Венецією правив довічно обраний дож, владу якого обмежувала Велика рада з представників знатних сімейств.

Гвіччардіні Франческо (Guicciardini, Francesco) (1483–1540) – італійський державний діяч, політик, дипломат, гуманіст, історик й автор політичних трактатів [1].

Народився Франческо Гвіччардіні у Флоренції 6 березня 1483 року в сім'ї заможного флорентійського громадянина П'єро Гвіччардіні. Навчався у Феррарському та Падуанському університетах.

Він є сучасником і другом Нікколо Макіавеллі. Молодший і багатший Гвіччардіні зробив політичну кар'єру як посланник Флоренції в Іспанії при королеві Фердинандові II в період з 1511 по 1514 роки, намісник у папській області в період з 1516 по 1534 рік, генерал папської армії, радник Папи Климента VII і впливовий громадянин Флоренції після падіння республіки (1530).

Гвіччардіні був умілим адміністратором, здатним воєначальником; його блискучий розум і здатність передбачати події давали змогу йому попереджати тих, кому він служив, про можливі небезпеки та загрози й уникати серйозних неприємностей.

Найбільш відома його робота – «Історія Італії» («Storia d'Italia», 1537–1540, опу-

бліковано в 1561–1564 роках), де дається широка панорама Італії в 1492–1534. Для цієї праці характерний піднесений стиль, виклад підкріплюється документами. Проникливістю суджень вирізняються й «Нотатки політичні та громадянські» («Ricordi politici e civili», 1525–1529, опубліковано у 1576 році).

«Історія Італії» – перша праця такого типу й перший приклад модерного історіописання [2]. У ній Гвіччардіні детально простежував політичну долю країни чи радше країн, адже тогочасна Італія ще була поділена на багато дрібних і середніх республік, князівств і герцогств, з 1492 по 1540 рік, тобто того періоду, коли вона стала ареною для міжнародних конфліктів під назвою Італійські війни, свідком яких був сам Ф. Гвіччардіні.

Він зважав на роль правителів, мудрі або погано продумані рішення котрих завжди відображалися на стані народу. Гвіччардіні намагався зрозуміти причини політичних і військових поразок італійських держав. «Історія Італії» була опублікована через чверть століття після її закінчення (1561–1564) та принесла Гвіччардіні славу найкращого історика Італії та Європи. Макіавеллі та Гвіччардіні стали піком ренесансної історіографії та політичної аналітики Італії, котрі не отримали нових імпульсів розвитку в епоху пізнього Відродження, хоча закладені ними стандарти й традиції в європейській історіографії використовували майже до XVII століття [3, с. 1–65].

В «Історії Флоренції» Франческо Гвіччардіні описав події від повстання Чомпі 1378 року й до 1509 року, коли була написана ця праця, тобто за два роки до іспанського посольства [4].

Гвіччардіні критично проаналізував еволюцію політичної системи Флоренції – від пополянської демократії до тиранії Медічі, дійшовши висновку, що оптимальною формою правління для Флоренції була б олігархія, тобто «влада найкращих», водночас беручи як приклад ідеальної держави Венеціанську республіку та її конституцію.

Політичні вподобання не завадили йому, однак, чітко бачити та оцінювати ситуацію в державному житті та кулуарних настроях Флорентійської республіки, бачити зміни структури влади, боротьбу різних політичних груп за владу. Але водночас, на відміну від Макіавеллі, свого сучасника та друга, якого він, утім, часто критикував, Гвіччардіні не виправдовує авторитарну владу за жодних обставин. Він залишався вірним ідеям і принципам республіки, хоча й аристократичного забарвлення. Зокрема, свої думки з цього приводу він викладає в діалозі «Про управління Флоренцією».

Аж до другої половини ХІХ століття Франческо Гвіччардіні був відомий, насамперед, як історик, але, починаючи з 1857 року, почали виходити у світ невідомі раніше праці, виявлені в сімейних архівах у Флоренції. Головним чином політичні за змістом, вони змусили говорити про автора як про видатного публіциста [5].

Франческо Гвіччардіні – один із найбільших політичних мислителів пізнього Відродження. Продовжуючи традиції гуманістів, він вірив у здатність людини належним чином, тобто відповідно до розуму та природи, влаштовувати своє політичне буття. «Три речі хотів би я бачити перед смертю, – писав він, – це добре влаштовану республіку (йдеться про Флорентійську республіку) в нашому місті, Італію, визволену від усіх варварів, і світ, позбавлений тиранії попів». Його політичні, політико-дипломатичні та правові погляди викладені в таких працях, як «Історія Флоренції», «Діалоги про управління Флоренцією» та інших. Гвіччардіні належить конституційний проєкт для Флоренції, який, продовжуючи характерні і для епохи Відродження, і для Античності традиції, базується на змішаній формі правління. «Безсумнівно, що правління, змішане з трьох форм – монархії, аристократії та демократії, – краще і більш стійке, ніж правління однієї з цих трьох форм, особливо, коли під час змішання з кожної форми взяте добре й від-

кинута погане», – підкреслював мислитель [3].

Важливе місце в політико-дипломатичному та політико-правовому світогляді Гвіччардіні займає проблема свободи й справедливості. Він зазначав, що «фундаментом свободи повинно бути народне правління». Розробляючи раціоналістичні ідеї про свободу, справедливість, рівність, закони, він підкреслював, що «... влада повинна дотримуватися у всьому справедливості та рівності, бо тільки так у суспільстві можуть бути створені відчуття безпеки, загального добробуту й закладені основи для збереження народного правління» [1].

Можна стверджувати, що до певної міри для мислителя більш важливим є забезпечення прав та інтересів конкретної особи, ніж забезпечення загального народоправства. Він зазначає: «Плоди свободи й ціль її не в тому, щоб кожен правив державою, бо правителем може бути тільки той, хто здатний і заслуговує цього, а в тому, щоб дотримуватися добрих законів і постанов». Для мислителя свобода тісно взаємопов'язана зі справедливістю: «Свобода в республіці – це слуга справедливості, – писав Гвіччардіні, – бо вона встановлена не для іншої цілі, як тільки для захисту однієї людини від посягань іншої».

Саме тому античні народи вважали вільне правління не вищим і не кращим за інших і надавали перевагу правлінню, за якого краще забезпечуються охорона законів і справедливості». Тобто головним є не форма правління як така, а вміння організувати управління державою на основі законів і справедливості. Значну увагу у своїх працях мислитель приділяє також самій дії добре продуманих законів і системи ефективних покарань за їхнє порушення. Якщо те чи інше явище не врегульоване законом, вважав мислитель, оскільки «неможливо охопити загальним правилом усі окремі випадки», воно повинно передаватися на розгляд судді, який, розібравши всі обставини справи, виносить рішення, керуючись «голосом своєї совісті».

Проте і в таких випадках суддя не повинен порушувати принципів закону. Важливим елементом законності є система ефективних покарань. До того ж він підкреслює, що справа не стільки в жорстокості покарань, скільки в однаковому підході до однакових правопорушень і в тому, щоб жодне правопорушення не залишалось безкарним.

Порівняно з Н. Макіавеллі, вплив Ф. Гвіччардіні на подальший розвиток європейської правової та політичної думки значно менший [9, с. 52–53].

Це пояснюється рядом факторів. По-перше, жодна з праць мислителя не була опублікована за його життя. По-друге, виступаючи за конфедеративний устрій Італії, він не знайшов прихильників, ба більше – був рішуче критикований діячами національно-визвольної боротьби італійського народу вже в пізніші періоди. Проте варто зазначити, що, втім, у творах мислителя піднято й розроблено ряд проблем, які тільки значно пізніше знайшли належну увагу в європейській правовій та політичній думці, що, власне, і виводить Гвіччардіні в ряд найбільших представників політико-правової думки середньовічної Європи.

Гвіччардіні прагнув бути істориком наукового, об'єктивного складу, проте його твори забарвлені іронією й гіркотою. Як політичний мислитель, він робив із будь-якого емпіричного спостереження всі логічні висновки. Залишаючись гуманістом, готовим брати до уваги й причини психологічного характеру, Ф. Гвіччардіні слідував все ж шляху аналізу, вбачав у політичному житті ланцюг причин і наслідків, брав під сумнів загальні принципи й відстоював самостійну значимість окремої ситуації.

Гвіччардіні спонукали егоїстичні мотиви, інтереси сім'ї та Флоренції, а втім, він створив проект майбутнього устрою Італії до її об'єднання.

Помер Гвіччардіні в Санта-Маргеріт поблизу Флоренції 23 травня 1540 року. На рівні з Нікколо Макіавеллі вважається одним із найавторитетніших авто-

рів і непересічних осіб доби італійського Відродження.

Франческо Гвіччардіні й Нікколо Макіавеллі на початку XVI століття стали найбільш відомими представниками флорентійської школи дипломатії. [15].

Флорентійській дипломатії були властиві як дух таємниці й ревностної недовіри, так і професійність, майстерність, витонченість, інституційність, системність і цілеспрямованість, якими виявилось перейнято та інституційовано все державне управління цього міста-держави. Перейнявши у Візантії методи й прийоми її дипломатії, Флоренція підняла їх до ступеня мистецтва. Усі способи зваблювання, підкуп, лицемірство, зрада, віроломство, шпигунство в дипломатичному відомстві Флоренції були доведені до віртуозності.

Флорентійці вирізнялися особливими вміннями використовувати в дипломатичних цілях своїх купців. Нерідко й флорентійські посольства отримували інформацію і від приїжджих іноземних купців, і навіть іноземних студентів. В організації посольської служби флорентійська дипломатія створила власну дипломатичну школу. Її суперницею можна вважати лише венеційську дипломатичну школу.

Інші італійські держави лише наслідували їхній приклад. Збереглися джерела, які дають змогу судити про те, що вже з XIII століття почалося видання низки постанов, у яких до дрібниці регулювалася поведінка та діяльність закордонних представників республіки. Посли повинні були за повернення передавати державі отримані ними подарунки. Їм заборонялося домагатися при іноземних дворах яких-небудь звань або титулів. Послів не можна було призначати в держави, де вони мали власні володіння. Їм було заборонено розмовляти з іноземцями про державні справи республіки.

Послам не дозволялося брати із собою дружин, щоб ті не розголосили державних таємниць. Однак послам було дозволено брати власного кухаря, щоб не бути отру-

єними. Коли встановлювалися постійні дипломатичні представництва, посол не міг покинути свій пост до прибуття наступника. У день повернення у Венецію чи Флоренцію посол повинен був з'явитися в державну канцелярію та занести в особливий реєстр, яким завідував великий канцлер, повідомлення про своє прибуття.

Після повернення посол зобов'язаний був представити звіт про здійснені ним витрати. Винагорода послів було досить скромною й далеко не відповідала витратам, які їм доводилося нести за посадою. У своїх донесеннях послі гірко скаржилися на цю обставину. Як зазначається в повідомленні одного з них, не дивно, що багато громадян воліють залишатися у Венеції чи Флоренції та жити там приватними особами, а не вирушати послами в чужі краї [7, с. 250–252].

Зі зміцненням дипломатичних зв'язків термін перебування в країнах послів поступово подовжувався. У XV столітті було постановлено, що час перебування посла за кордоном не повинен перевищувати двох років. У наступному столітті цей термін був продовжений до трьох років. Посли зобов'язані були інформувати уряд своєї республіки про стан справ держави їхнього перебування. З цією метою вони регулярно – спочатку раз на тиждень, а з поліпшенням засобів зв'язку значно частіше – відправляли на батьківщину депеші. Ці донесення, які надходили від послів з усіх держав, давали ніби миттєвий знімок політичного та дипломатичного становища в Європі та світі.

Частина депеш або навіть цілі депеші нерідко були зашифровані. Дипломатичні шифри завжди були об'єктом посиленої уваги флорентійських і венеційських правителів, які надто ревно ставилися до таємниць власної дипломатичної кореспонденції. Уже з ранніх часів флорентійський і венеційський уряди мали особливих шифрувальників, а надалі спеціальним державним інституціям було доручено стежити за державними шифрами й піклуватися про винахід нових.

Мистецтво шифрування перебувало тоді ще в зародковому стані. Потрапивши в чужі руки, шифри порівняно легко розгадувалися. Шифр зазвичай полягав у заміні літер латинського алфавіту або іншими літерами, або арабськими цифрами, рисочками, крапками, довільними фігурами. Одній букві нерідко відповідали два або три знаки. Уводилися також знаки, які не мали жодного значення, – для того, щоб заплутати шифр й ускладнити його розгадку для сторонніх [11].

Інші держави Італії також почали застосовувати шифр у своїх дипломатичних посланнях. У канцелярії Папи Римського шифри застосовувалися вже в першій половині XIV століття й спочатку укладалися в заміні одних слів іншими, умовними. Наприклад, замість «гвельфи» писалося «сини Ізраїлю», замість «гібелліни» – «єгиптяни», замість «Рим» – «Єрусалим».

Добре розроблені системи шифрів застосовувалися вже в XV столітті й у Мілані. Шифрована дипломатична переписка викликала незадоволення, а іноді протести й репресії з боку зацікавлених дворів. Наприклад, султан Баязид II, дізнавшись, що венеціанський байюло Джероламо Марчелло посилав своєму уряду шифровані листи, наказав йому протягом трьох днів покинути країну. Султан заявив, що він взагалі не має наміру терпіти в себе за таких умов венеціанського байюло.

Тим часом політико-дипломатична ситуація в Європі різко змінилася: у 1365 році Флоренція вступила в новий період міжнародних і політико-дипломатичних відносин. Флоренція – це найбільший середньовічний політико-дипломатичний, культурний, торговельний і фінансово-економічний центр у Європі. Флоренція виникла як стародавнє поселення ветеранів Риму в 59 році до нашої ери й отримала назву «Квітуча». Співучий діалект Флоренції став основою італійської літературної мови. Тут у різні часи народилися, жили й творили свої шедеври такі відомі особистості, як Данте

Аліг'єрі, Джованні Боккаччо, Донателло, Мікеланджело Буонаротті, Леонардо да Вінчі, Джотто, Нікколо Макіавеллі, Галілео Галілей та інші. З цим містом-державою свою політико-дипломатичну долю тісно пов'язав і Франческо Гвіччардіні. Остаточо пов'язавши свою долю з Флоренцією, Франческо Гвіччардіні повністю поринає в дипломатичну діяльність й освоює віртуозність флорентійської дипломатичної школи. Він вдало поєднав дипломатію з літературною творчістю.

У дипломатичній діяльності Франческо Гвіччардіні втілюється тогочасна практика та найкращий дипломатичний інструментарій флорентійської школи дипломатів, яку уособлював саме Франческо Гвіччардіні. У добу його дипломатичної діяльності – добу Середньовіччя та раннього Модерного часу – у Європі формуються основи національних моделей дипломатичних служб держав цього регіону. Дипломатичний інструментарій і прийоми італійської – особливо флорентійської й венеціанської дипломатії – здійснили значний вплив на дипломатію, моделі дипломатії, органи зовнішніх зносин, які формувалися в цей час у Європі, дипломатію держав – Іспанії, Англії, Франції, Швеції та Австрії.

І для етичної, і для історичної, і для політико-дипломатичної концепцій Франческо Гвіччардіні характерний глибокий аналіз людських і суспільно-політичних взаємин. При цьому автор розкриває найбільш потаєні причини вчинків, що здійснюються людьми і в державних,

і в приватних, і в дипломатичних справах. У цьому виявляється психологізм робіт Ф. Гвіччардіні, властивий історикам раннього Нового часу. Ф. Гвіччардіні як мислитель, дипломат й історик випередив свій час. Він увібрав гуманістичну систему цінностей, але в історико-політичних ідеалах зберіг оригінальність думок: не республіканізм, а олігархізм, не влада народу, а влада кращих, не монархізм для Італії, а федералізм. Франческо Гвіччардіні представляє собою новий тип непересічної особистості – прагматичний, практичний, реально сприймаючий людей з їхніми чеснотами й недоліками. Окремі положення концепції Гвіччардіні – про державу як про систему, що розвивається, про кращий її устрій і досягнення суспільного блага, про витоки формування національного характеру й психології людей, про можливі шляхи об'єднання Італії – наближають його до рівня пізнання й прогностичності, характерного для тогочасної політико-дипломатичної моделі інтелектуальної Європи [6; 8; 10; 12; 13, с. 26–36; 14].

Висновки. Отже, сьогодні твори Франческо Гвіччардіні несуть у собі гострий присмак суспільно-політичної та політико-дипломатичної злободенності такою мірою, що читаючи їх, нараз здається, що читаєш статтю в якому-небудь сучасному солідному науковому аналітичному виданні. Політико-правова, історична й політико-дипломатична спадщина Франческо Гвіччардіні отримала своє гідне продовження в наступні століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гвиччардини Ф. Заметки о делах политических и гражданских и другие сочинения / Пер. с итал. М.С. Фельдштейна. М.: Академический проект, 2017. 304 с.
2. Guicciardini F. The history of Italy. New Jersey: Princeton, 2002. 850 p.
3. Guicciardini F. Considerazioni intorno ai discorsi del Machiavelli sopra la prima deca di Tito Livio. Opere. (Scrittori d' Italia): in 10 vol. Bari: Laterza, 1932. Vol. VIII. P. 1–65.
4. Guicciardini F. Storie Florentine. A cura di R. Palmarocchi. Bari: Laterza, 1931. 350 p.
5. Machiavelli N. Lettere a Francesco Vettori e a Francesco Guicciardini. A cura di G. Inglese. Milano, 1989. 580 p.
6. Брагина Л.М. Италия в Средние века и раннее Новое время. V–XVII. 2-е изд. М.: Издательство РГГУ, 2017. 448 с.
7. Ціватий В.Г. Нікколо Макіавеллі (1469–1527): політико-дипломатичні погляди і діяльність (у вимірах XXI століття). Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2013. Вип. 20 (1). С. 250–252.

8. Ціватий В.Г. Інституції та дилеми європейської дипломатичної практики доби раннього Нового часу (XVI–XVIII ст.). Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23. Ч. I. Серія «Історичні науки». С. 136–141.
9. Ціватий В.Г. Політика, дипломатія і фортуна Нікколо Макіавеллі: погляд із XXI століття. Зовнішні справи. 2014. № 8. С. 52–53.
10. Barbiche B. Les institutions de la monarchie française à l'époque moderne. XVI-e – XVIII-e siècle. Paris: Presses Universitaires de France, 2012. 369 p.
11. Black J. A History of Diplomacy. Reaktion Books, 2010. 312 p.
12. Dumont, J. Corps universelle diplomatique du droit des gens. Amsterdam, 1726. T. 3. Pt. 2.
13. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. Bristol, England, 2017. Pt. I: Diplomacy. P. 26–36.
14. Shaw C. The politics of exile in Renaissance Italy. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 253 p.